

УДК 346.16

ПРАВОВИЙ АУДИТ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ЧЛЕНІВ ПРОФСПІЛКИ

Рябцева Я. Г.

Академія праці і соціальних відносин, м. Київ, Україна

У статті на підставі аналізу юридичної літератури і чинного законодавства України досліджуються особливості правового аудиту як механізму захисту членів профспілки. Особлива увага приділяється засобам і суб'єктам проведення правового аудиту профспілок.

Ключові слова: правовий аудит, захист членів профспілки, профспілка, контроль за діяльністю профспілки.

З набуттям Україною незалежності почався процес створення нових правових норм, які б регулювали діяльність профспілок, їх членів тощо. Згідно з Конституцією України громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів. Професійні спілки є громадськими організаціями, які об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної діяльності. Після обрання країною курсу на побудову правової держави роль та актуальність професійних спілок зростає з кожним роком з акцентом на захист прав її членів.

У своїх працях приділяли увагу питанням регулювання діяльності профспілок такі науковці, як: Гриліцька А. В. [3], Марчук М. [8], Свіридов О. К. [10], тощо. Але, питання розглядалися у більшості випадків в аспекті загальних засад їх діяльності. Тому актуальними на сьогодні залишаються питання пов'язані з правовим статусом профспілок, а також питання захисту їх членів. Завдання цієї статті полягає у дослідженні та визначенні правового аудиту, як механізму захисту членів профспілки.

Згідно із ст. 2 Закону «Про професійні спілки, їх права та гарантії» метою діяльності профспілок є представництво, здійснення та захист трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки. Забороняється будь-яке обмеження прав чи встановлення переваг при укладанні, зміні або припиненні трудового договору в зв'язку з належністю або неналежністю до профспілок чи певної профспілки, вступом до неї або виходом із неї.

Профспілки у своїй діяльності незалежні від органів державної влади та органів місцевого самоврядування, роботодавців, інших громадянських організацій, політичних партій, їм не підзвітні і не підконтрольні.

Профспілки діють відповідно до законодавства та своїх статутів, які приймаються з'їздами, конференціями, установчими або загальними зборами членів профспілки відповідного рівня і не повинні суперечити законодавству України. Легалізація (офіційне визнання) профспілок, їх об'єднань є обов'язковою та здійснюється шляхом їх реєстрації.

У питаннях індивідуальних прав й інтересів профспілки здійснюють представництво і захист своїх членів у порядку, передбаченому законодавством. Наприклад, ст. 43-1 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) дозволяє здійснити звільнення з ініціативи власника без попередньої згоди профспілкового органу працівника, який не є членом профспілки, діючої на підприємстві.

Основним завданням профспілок є представництво і захист інтересів працівників перед власником. Виходячи з цих задач, основними функціями діяльності профспілок виступають захисна і представницька, які доповнюються контрольними повноваженнями за додержанням законодавства про працю, які було збережено у новому законі.

Права профспілок класифікуються за наступними групами:

- права щодо встановлення на виробничому, регіональному, галузевому, державному рівнях колективних умов праці;
- права в галузі застосування чинного законодавства про працю;
- права щодо контролю за додержанням трудового законодавства.
- здійснюють контроль за дотриманням колективного договору.

Згідно із ч. 1 ст. 21 Закону «Про професійні спілки, їх права та гарантії» профспілки, їх об'єднання захищають право громадян на працю, беруть участь у розробленні та здійсненні державної політики у галузі трудових відносин, оплати праці, охорони праці, соціального захисту.

Одним із основних механізмів захисту прав членів профспілки на сьогодні є правовий аудит (Legal Due Diligence).

В загальному розумінні правовий аудит – це детальне вивчення правового стану об'єкта, виявлення правових ризиків та в кінцевому підсумку підготовка рекомендацій по їх уникненню.

Згідно із ст. 19 Закону «Про професійні спілки, їх права та гарантії» профспілки, їх об'єднання здійснюють представництво і захист трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілок в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, у відносинах з роботодавцями, а також з іншими об'єднаннями громадян.

Специфікою правового аудиту, як механізму захисту інтересів членів профспілки є те, що він проводиться у двох напрямках таких як: захист членів профспілок від порушення роботодавцями законодавства про працю та захист інтересів громадян, як членів профспілки.

Захист членів профспілок від порушення роботодавцями законодавства про працю реалізується шляхом:

- самостійних перевірок профспілкових органів, які здійснюються за планом;
- самостійних перевірок профспілкових органів, які здійснюються за зверненнями громадян;
- спільних перевірок з Державним департаментом нагляду за дотриманням трудового законодавства;
- спільних перевірок з органами прокуратури;
- спільних перевірок з Управлінням праці та соціального захисту населення;
- спільних перевірок з Національною службою посередництва та примирення.

Профспілки проводять самостійні перевірки згідно затвердженого плану перевірок на рік. Крім того, вони здійснюють перевірки за заявами фізичних осіб та суб'єктів господарювання, які до них надходять.

Відповідно до частин 7, 8 ст. 21 Закону «Про професійні спілки, їх права та гарантії» профспілки здійснюють громадський контроль за виплатою заробітної плати, додержанням законодавства про працю та про охорону праці, створенням безпечних і нешкідливих умов праці, належних виробничих та санітарно-побутових умов, забезпеченням працівників спецодягом, спецвзуттям, іншими засобами індивідуального та колективного захисту.

У разі загрози життю або здоров'ю працівників профспілки мають право вимагати від роботодавця негайного припинення робіт на робочих місцях, виробничих дільницях, у цехах та інших структурних підрозділах або на підприємстві в цілому на час, необхідний для усунення загрози життю або здоров'ю працівників. Крім того, профспілки мають право на проведення незалежної експертизи умов праці, а також об'єктів виробничого призначення, що проектуються, будуються чи експлуатуються, на відповідність їх нормативно-правовим актам з питань охорони праці, брати участь у розслідуванні причин нещасних випадків і профзахворювань на виробництві та давати свої висновки про них. У разі ненадання аргументованої відповіді у зазначений термін дії чи бездіяльність посадових осіб можуть бути оскаржені до місцевого суду.

Крім проведення перевірок з питань додержання законодавства про працю роботодавцями, профспілки беруть активну участь у розробленні методичних рекомендацій, проектів постанов та законів, з метою попередження порушень законодавства про працю проводять роз'яснювальну роботу через засоби масової інформації шляхом публікацій в пресі, виступів на телебаченні, радіо, організації семінарів тощо.

Захист членів профспілок від порушення роботодавцями законодавства про працю також реалізується через співпрацю профспілок із Державним департаментом нагляду за додержанням законодавства про працю. Так, згідно із п. 4 Положення про Державний департамент нагляду за додержанням законодавства про працю затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 50 Державний департамент нагляду за додержанням законодавства про працю здійснює контроль додержання законодавства про працю та загальнообов'язкове державне соціальне страхування в частині забезпечення реалізації прав і гарантій працівників шляхом проведення перевірок роботодавців та робочих органів виконавчих дирекцій фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, співпрацює з організаціями працівників і роботодавців з метою впровадження законодавства про працю та загальнообов'язкове державне соціальне страхування, забезпечує інформування населення щодо стану додержання законодавства про працю та загальнообов'язкове державне соціальне страхування, надає методичну допомогу роботодавцям, тощо.

Співпраця профспілок з органами Державного департаменту за додержанням законодавства про працю Міністерства праці та соціальної політики України відбувається в рамках Угоди про взаємодію від 05.11.2004 року проведено 1634 спільних перевірок. При чому, показники з кожним півріччям зростають, що свідчить про систематичний та плідний характер такої співпраці.

Крім того, з метою запобігання вчинення правопорушень з боку роботодавців профспілки разом із Державним департаментом за додержанням законодавства про працю розробляються та оприлюднюються методичні рекомендації (наприклад, у Харківській області «Особливості правового регулювання праці за сумісництвом, суміщення професій (посад), виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника»), проводяться спільні наради-семінари з різноманітних питань, тощо.

Досить продуктивним є співробітництво профспілок із органами прокуратури. Повноваження прокуратури України визначені у ст.121 Конституції України та спеціальних нормативних актах. Серед покладених на органи прокуратури повноважень функція, як нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина і надає органам прокуратури можливість перевіряти роботодавців з питань дотримання законодавства про працю, а також у разі порушень норм законодавства про працю притягати винних до адміністративної та кримінальної відповідальності. Так, наприклад, за останні роки заборгованість із виплати заробітної плати значно зменшилась завдяки вчасному інформуванню профспілками відповідних органів прокуратури про вищезазначені факти. Після проведення прокурорських рейдів у співпраці із представниками профспілки були порушені кримінальні справи за фактами порушення законодавства про працю, направлено прокурорські приписи для зобов'язання роботодавців погасити заборгованості по заробітній платі та усунути порушення трудового законодавства.

Профспілки з метою захисту інтересів членів профспілки здійснюють плідне співробітництво із органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. А саме, активно проводяться перевірки спільно із управліннями праці та соціального захисту населення на місцях. Крім того проводяться спільні засідання, виробничі наради та колегії на рівні райдержадміністрацій на яких за результатами перевірок підприємств приймаються рішення щодо шляхів усунення виявлених порушень трудового законодавства з подальшим направленням господарюючим суб'єктам розпоряджень щодо їх усунення.

Захист інтересів членів профспілок також реалізується і через співпрацю із Національною службою посередництва і примирення. У відповідності до ст. 15 Закону „Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)” з метою сприяння поліпшенню трудових відносин та запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів), їх прогнозування та сприяння своєчасному їх вирішенню, здійснення посередництва для вирішення таких спорів (конфліктів) Президентом України утворюється Національна служба посередництва і примирення. Дана служба складається з висококваліфікованих фахівців та експертів з питань вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) і має свої відділення в Автономній Республіці Крим та областях. Рішення Національної служби посередництва і примирення мають рекомендаційний характер і повинні розглядатися сторонами колективного трудового спору (конфлікту) та відповідними центральними або місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування.

Відповідно до ст. 16 Закону «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» Національна служба посередництва і примирення на прохання сторін колективного трудового спору (конфлікту) пропонує кандидатури незалежних посередників, членів трудового арбітражу, координує роботу трудового арбітражу, направляє своїх спеціалістів, експертів для участі у роботі примирних органів.

Якщо у вимогах найманих працівників чи профспілки містяться питання, вирішення яких відповідно до законодавства віднесено до компетенції центральних або місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, Національна служба посередництва і примирення надсилає свої рекомендації разом з відповідними матеріалами керівникам цих органів, які повинні їх розглянути у семиденний строк і проінформувати про прийняті ними рішення сторони колективного трудового спору (конфлікту) та Національну службу посередництва і примирення.

Наказом Національної служби посередництва і примирення від 11 листопада 1999 р. №106 затверджено Положення про посередника, яке закріплює умови і порядок добору посередників, набуття та припинення повноважень; порядок залучення посередників; порядок залучення посередника до участі у примирних процедурах; його права, обов'язки, кваліфікаційні вимоги до посередника, відповідальність.

Іншим механізмом правового аудиту профспілки є безпосередній захист громадян, як членів профспілки.

Його змістом є, в першу чергу, звітність всіх органів профспілки перед своїми членами, що закріплено у ч. 8 ст. 14 Закону «Про професійні спілки, їх права та гарантії». Порядок, строки та форма звітування профспілок встановлюється у їх статутах, які затверджують збори членів профспілки.

По-друге, інтереси членів профспілок захищають ревізійні органи профспілкових організацій. В першу чергу це контрольно-ревізійні комісії, які створюються відповідно до статут профспілки. Члени таких комісій обираються на засіданнях зборів членів профспілки і їх же числа. Виключення становлять керівні особи роботодавця, що закріплено у ст. 7 Закону «Про професійні спілки, їх права та гарантії». Порядок обрання, строк обрання, повноваження та порядок звітування також регламентується кожним окремим статутом профспілки.

На сьогодні залишається важливим, щоб профспілка могла ефективно захищати інтереси своїх членів та вести продуктивний діалог з роботодавцем. В умовах, коли ослабла роль державних органів виконавчої влади з питань охорони праці, головне завдання профспілок – це захист прав та гарантій людини праці від неправомірних дій роботодавців, у тому числі і держави, з усіх питань, що стосуються дотримання законодавства про працю та охорони праці шляхом застосування правового аудиту.

Список літератури

1. Алиев Ф. А. Методика проведения социального аудита на предприятиях / Ф. А. Алиев // [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.atiso.ru/news/conferenc?>
2. Аренс Э. А., Лоббек Дж. К. Аудит / Э. А. Аренс, Дж. К. Лоббек. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 558с.
3. Гриліцька А. В. Облік, аудит та аналіз грошових коштів: управлінський аспект (на прикладі підприємств споживчої кооперації): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / А. В. Гриліцька. – К., 2006. – 20с.
4. Зима М. П. Профспілки України: минуле і сучасність / М. П. Зима / Асоціація профспілок України. – К., 1996. – 43с.
5. Киселев В. Н. Проблемы интегрирования социального аудита в систему социального партнерства (тезисы) / В. Н. Киселев // [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.atiso.ru/news/conferenc?>

6. Коссак С. Особливості участі третіх осіб у трудових справах / С. Коссак // Право України. — 1997. — №11.
7. Лазор В. Про соціальну значимість трудового договору в ринкових відносинах / В. Лазор // Право України. — 2000. — № 7.
8. Марчук М., Грамацький Е. Вільні профспілки: порядок утворення та компетенція / М. Марчук, Е. Грамацький. — К., 1995. — 28с.
9. Работа профсоюзов среди специалистов: В свете директив по Шахтинскому делу / Всеукраинский совет профсоюзов. — Х., 1929. — 40 с.
10. Свиридов А. К. Социальный аудит – важнейший для партнерства / А. К. Свиридов// [Электронный ресурс] . – Режим доступа: <http://www.atiso.ru/news/conferenct?>

Рябцева Я. Г. Правовой аудит, как механизм защиты членов профсоюзов / Я. Г. Рябцева // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2012. – Т. 25 (64). № 1. 2012. – С. 123-128.

В статье на основе анализа юридической литературы и действующего законодательства Украины исследуются особенности правового аудита, как механизма защиты членов профсоюза. Особое внимание уделено средствам и субъектам проведения правового аудита профсоюзов.

Ключевые слова: правовой аудит, защита членов профсоюза, профсоюз, контроль за деятельностью профсоюза.

Ryabtseva J. leg al audit as a mechanism for the protection of union members / J. Ryabtseva // Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. – Series : Juridical sciences. – 2012. – Vol. 25 (64). № 1. 2012. – P. 123-128.

In the article based on the analysis of legal literature and current legislation of Ukraine peculiarities due diligence, as a mechanism for the protection of union members. Special attention is paid to the means and subjects of the due diligence of trade unions.

Keywords: legal due diligence, protection of union members, union control over the activities of trade unions.

Статья поступила в редакцию 25.02.2012.